

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

УДК 101.1+336.748.12+336.748.14

ФІЛОСОФІЯ ІНФЛЯЦІЇ ТА ФІЛОСОФІЯ ДЕФЛЯЦІЇ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті розглядаються філософія інфляції та філософія дефляції як системне бачення проблем і перспектив розвитку сучасного суспільства. Вивчається соціоекономічна сутність буття людини. Досліджуються причини, наслідки та специфіка інфляції і дефляції щодо розвитку людини і суспільства XXI століття.

Ключові слова: інфляція, дефляція, соціоекономічні процеси, філософсько-економічна думка, філософія інфляції, філософія дефляції.

ФИЛОСОФИЯ ИНФЛЯЦИИ И ФИЛОСОФИЯ ДЕФЛЯЦИИ: ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБЩЕСТВА

В статье рассматриваются философия инфляции и философия дефляции как системное видение проблем и перспектив развития современного общества. Изучается социоэкономическая сущность бытия человека. Исследуются причины, последствия и специфика инфляции и дефляции относительно развития человека и общества XXI века.

Ключевые слова: инфляция, дефляция, социоэкономические процессы, философско-экономическая мысль, философия инфляции, философия дефляции.

PHILOSOPHY OF INFLATION AND THE PHILOSOPHY OF DEFLATION: PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF CURRENT SOCIETY

The article deals with the philosophy of inflation and the philosophy of deflation as a systematic vision of the problems and prospects of development of current society. The socioeconomic essence of human existence is studied. The causes, consequences and specificity of inflation and deflation in relation to human and society development of the XXI century are investigated.

Key words: inflation, deflation, socio-economic processes, philosophical and economic thought, philosophy of inflation, philosophy of deflation.

Сучасне суспільство розвивається вкрай суперечливо і схильне до численних трансформацій, характерним для постмодерністського, постпостмодерністського тощо стилю управління сучасними процесами. Для благополуччя держави XXI століття необхідне розуміння сутності соціоекономічних явищ, що становлять основу сучасного існування соціуму. Тому вкрай важливим є дослідження системного взаємозв'язку інфляції та дефляції як природного характеру буття сучасного світу.

Актуальність заявленої проблеми обумовлена значним впливом інфляції і дефляції на динаміку соціоекономічного існування, інвестиції та заощадження, доходи і витрати як усього суспільства в цілому, так і окремих його частин (соціальні класи, соціальні інститути, соціальні групи, особистості). Ці процеси безпосередньо пов'язані із загальним станом всієї сфери життєдіяльності.

Інфляційний процес виникає при перевищенні сукупного попиту на гроші над сукупною грошовою пропозицією. Причина дефляції – перевищення сукупної пропозиції над

сукупним попитом. Аналіз грошового ринку показує, що інфляція зазвичай викликається надмірною грошовою масою, а дефляція – нестачею грошей в обігу. З цього випливає, що інфляційний та дефляційний процеси обумовлюються дією одних і тих же факторів, але при різній спрямованості їх прояви.

Інфляційний і дефляційний процеси зумовлюють зміну купівельної спроможності грошей. Їх регулювання має велике значення для забезпечення стійкості національної валюти з метою підтримки загальної стабільності. Збалансованість інфляції та дефляції, швидка реакція на їх наслідки означає стійкість процесів ціноутворення та відповідно наявність необхідних умов для формування грошових накопичень і реалізації інвестиційних проектів. Незважаючи на дію загальних чинників, в історії світового соціоекономічного розвитку значно частіше проявлялися інфляційні процеси, ніж дефляційні. Це свідчить про наявність причинно-наслідкових зв'язків, що визначають переважання інфляційних процесів. Взаємопов'язаність факторів інфляції та дефляції, симетричні наслідки цих процесів, їх вплив на купівельну спроможність грошей дозволяють зробити висновок про функціонування в соціоекономічній системі єдиного збалансованого механізму інфляції і дефляції і свідчить про благополуччя суспільства.

Інфляція – це знецінення грошей, зниження їх купівельної спроможності, що «виявляється у формі зростання цін на товари і послуги, не обумовленого підвищенням їх якості» [1, с. 161]. Реально, як економічний феномен, інфляція виникла в ХХ столітті, хоча періоди помітного зростання цін бували і раніше, наприклад, в періоди воєн. Сам термін «інфляція» виник у зв'язку з масовим переходом національних грошових систем обігу нерозмінних паперових грошей. Спочатку в економічний сенс інфляції був вкладений феномен надмірності паперових грошей і в зв'язку з цим їх знецінення. Знецінення грошей веде до зростання товарних цін. У цьому і проявляється інфляція (це слово перекладається з латині як «розбухання»). У сучасній економіці інфляція виникає як наслідок цілого комплексу причин (факторів), що підтверджує, що інфляція не суто грошове явище, а також соціально-філософський, соціокультурний, соціоекономічний та соціально-політичний феномен. Інфляція значною мірою залежить також від соціальної психології та суспільних настроїв. У зв'язку з цим справедливий термін «інфляційні очікування», що розуміється як «передбачувані, прогнозовані, очікувані рівні інфляції, ґрунтуючись на яких виробники і споживачі, продавці і покупці будують свою майбутню грошову і цінову політику, оцінюють доходи, витрати, прибуток, кредити» [1, с. 161]. Тобто, якщо суспільство очікує інфляцію, то вона неодмінно виникне. Вирішальна характеристика інфляції – її величина. Історична практика показує, що чим вище інфляція, тим гірше для суспільства.

Залежно від темпів (швидкості протікання) виділяють наступні види інфляції:

Повзуча (помірна) – зростання цін не більше 10% в рік (оптимальний для суспільства і держави варіант – 3-5% у рік). Зберігається вартість грошей, контракти підписуються в номінальних цінах.

Економічна теорія таку інфляцію розглядає як найкращу, оскільки вона йде за рахунок оновлюваності асортименту, вона дає можливість коригувати ціни, що змінюються умовами попиту і пропозиції. Ця інфляція керована, оскільки її можна регулювати.

Галопуюча (стрибокподібна) – зростання цін від 10-20 до 50-200% в рік. У контрактах починають враховувати зростання цін, населення вкладає гроші в матеріальні цінності. Інфляція важко керована, часто проводяться грошові реформи. Дані зміни свідчать про хвору економіку, що веде до стагнації, тобто до економічної кризи.

Гіперінфляція-зростання цін більше 50% на місяць. Річна норма більше 100%. Добробут навіть забезпечених верств суспільства і нормальні економічні відносини руйнуються. Гіперінфляція по своїй суті – це некероване знецінення грошей, що вимагає надзвичайних заходів з боку держави. В результаті гіперінфляції виробництво і обмін зупиняються, знижується реальний обсяг національного виробництва, зростає безробіття, закриваються підприємства, і відбувається банкрутство.

Залежно від характеру прояви розрізняють такі види інфляції:

Відкрита-позитивне зростання рівня цін в умовах вільних, нерегульованих державою цін.

Пригнічена (закрита) – посилення товарного дефіциту, в умовах жорсткого державного контролю за цінами.

Залежно від причин викликають інфляцію виділяють:

Інфляцію попиту (інфляція покупців) це вид інфляції, при якому попит перевищує пропозицію. У даному випадку обсяг сукупних грошових доходів населення і підприємств зростає швидше, ніж реальний обсяг пропонованих товарів і послуг.

Інфляцію витрат – процес зростання ціни готового продукту при збільшенні витрат на його виробництво.

Структурну інфляцію – знецінення грошових одиниць, викликане структурними зрушеннями в економіці, поєднання інфляції попиту та інфляції витрат.

Інституційну інфляцію – зміна формальних і неформальних норм соціальних інститутів. На наш погляд, саме ця інфляція найбільш небезпечна для держави, оскільки може призвести до аномії, яка руйнує всі соціоекономічні процеси.

Інші види інфляції: збалансована – ціни різних товарів змінюються в однаковій мірі і одночасно; незбалансована – ціни на товари ростуть неоднаково, що може призвести до порушення цінових пропорцій; очікувана – дозволяє вжити заходи захисту. Зазвичай розраховується державними органами статистики; неочікувана (неочікувана, непрогнозована) – рівень інфляції в країні, що виявився вище очікуваного в ділових колах і серед споживачів, які були захоплені знезапечно; імпортована – розвивається під впливом зовнішніх факторів.

Інфляція викликається монетарними, структурними і зовнішніми причинами:

монетарні: невідповідність грошового попиту й товарної маси, коли попит на товари і послуги перевищує розмір товарообігу; перевищення доходів над споживчими витратами; дефіцит державного бюджету; надмірне інвестування – обсяг інвестицій перевищує можливість економіки; випереджаюче зростання заробітної плати порівняно із зростанням виробництва та підвищенням продуктивності праці;

структурні причини: деформація господарської структури, що виражається у відставанні розвитку галузей споживчого сектора; зниження ефективності капіталовкладення і стримування зростання споживання; недосконалість системи управління економікою;

зовнішні причини – скорочення надходжень від зовнішньої торгівлі, від'ємне сальдо зовнішньоторговельного платіжного балансу.

Розбіжність в оцінках між грошовими потоками і грошовими запасами. Всі грошові запаси (вклади, кредити, залишки на рахунках та інші) знецінюються. Знецінюються також і цінні папери. Різко загострюються проблеми емісії грошей. Стихійне, неконтрольоване перерозподіл доходів: при інфляції програють кредиторі, продавці, експортери, працівники бюджетних підприємств, а виграють боржники, покупці, імпортери, працівники реального сектору. Завдяки інфляції виникають «уявні» доходи, які можуть і не надходити у фінансову систему. Інфляція спотворює всі основні економічні показники: ВВП, рентабельність, відсоток і т. п. Зростання цін супроводжується падінням валютного курсу національної грошової одиниці.

Важливі особливості розуміння суті проблеми.

1. Не всяке підвищення цін служить показником інфляції. Ціни можуть підвищуватися в силу поліпшення якості продукції, погіршення умов видобутку паливно-сировинних ресурсів, зміни суспільних потреб. Але традиційно не інфляційний, а певною мірою логічний, виправданий ріст цін на окремі товари.

2. Деякі автори під інфляцією розуміють підвищення загального рівня цін в економіці. При цьому в реальній практиці змінюються не тільки ціни на товари, але і вимірники їх цінності – гроші, причому не тільки під впливом цінових зрушень, але і, наприклад, під впливом кон'юнктурних коливань. Іноді говорять про те, що гроші «дешеві» або, навпаки,

«дорогі», що залежить від попиту на позикові кошти, рівня процентних ставок поза прямого зв'язку з динамікою цін на товари.

3. Падіння купівельної спроможності грошей і підвищення цін на товари найтіснішим чином взаємопов'язані. Інфляція-зниження купівельної спроможності грошей, що виявляється найчастіше в повсюдному підвищенні цін. У буквальному перекладі з латинської інфляція означає «здуття», тобто переповнення каналів обігу надлишковими паперовими грошима, не забезпеченими відповідним зростанням грошової маси.

4. Важливо з інфляції, якщо спостерігається постійний систематичний її зріст вище 3% в рік перейти до дезінфляції – зниження темпів інфляції.

Сучасний розвиток виробничих потужностей призвів до розвитку новітніх технологій у виробництві, що дозволили збільшити обсяг випущених у продаж товарів, що, в свою чергу, призвело до необхідності знизити ціни, що і стало основною характеристикою дефляції.

Дефляція (від лат. *deflatio* – здуватися) – підвищення реальної вартості грошей та зниження цін на товари або, як в класичному економічному розумінні «вилучення з обігу частини грошової маси з метою запобігання її зростання і придушення інфляції... [1, с. 98]. Нам ближче перший варіант, оскільки він відображає сутність процесів виробництва, виробництва, соціоекономічних відносин у сучасному суспільстві. Дефляція характеризується наступними факторами: зростанням купівельної спроможності громадян, падінням індексу цін, вилученням частини «зайвих» грошей з обігу, підвищеним контролем за валютної і зовнішньоторговельної сферою, активним продажем державних паперів.

Види дефляції.

Конфіскаційна – жорсткий і найбільш небезпечний вид. Його особливість – в конфіскації готівкових коштів у людей (компаній) з метою відновлення банківського сектора. Характеризується грубим порушенням прав власності. Наприклад, всі грошові реформи в СРСР були за своєю суттю конфіскаційними, у своєму абсолюті нехтуючими інтересами кожної конкретної людини. Як результат – люди байдуже поставилися до розпаду держави в 1991 році.

Банківського кредиту – процес оновлення банківської системи, витіснення найбільш ненадійних структур. Відбувається при масовому знятті депозитів з рахунків. Підсумок – розорення банків, зниження вартості цінних паперів. Найяскравіший приклад, сучасна Україна. При цьому скорочення банків або їх націоналізація були не завжди логічними, а, частково, корупційним (ПриватБанк, Platinum Bank). Як результат – недовіра до банківської системи України, коли люди воліють не зберігати гроші в банках або зберігати обмежені суми. Одночасно з цим – інфляція гривні і дефляція долара.

Нарощування – ситуація збільшення обсягів валюти на руках і різке зниження витрат на послуги та товари. Індивід збирає багатство заради задоволення потреб накопичення. Такий вид дефляційного процесу свідчить про недовіру людей до уряду країни та погіршення економічної ситуації, вимагає термінових заходів з боку державних структур.

Дефляція зростання – збільшення попиту на той чи інший товар. Результат – підвищення його виробництва і зниження ціни. Може мати різний вплив на внутрішню і зовнішню економіку країни.

Причини дефляції.

Зростання попиту на гроші (як готівкові, так і безготівкові). Подібне відбувається, коли стабільність і прогнозованість розвитку економіки призводить до повсюдного бажання населення нарощувати свої заощадження. Причому не важливо, чи несуть громадяни гроші в банк або зберігають вдома. І в тому, і в іншому випадку відбувається «вимивання» грошової маси з економіки, за рахунок чого зростає цінність грошей і знижується – товарів (купівлі відкладаються на потім). Як наслідок, ціни падають, виробники знижують ціни на свої товари, щоб підвищити купівельну активність і попит. Ще одна причина зростання попиту на гроші – наявність «міхура», в який ідуть вільні кошти громадян і підприємств. Це може бути біржовий спекулятивний "міхур" або, наприклад, валютний (при вільному ходінні двох валют в країні

вигідніше стає вкладати в одну з них, через що друга виявляється в дефіциті).

Скорочення кредитування. Зниження обсягу коштів, що видаються банками у вигляді кредитів, також скорочує грошову масу в обігу. Поведінка банківського сектора диктується економічними умовами або державними обмежувачими заходами. У першому випадку при нульовій і негативній інфляції процентні ставки знижуються, кредитування перестає бути вигідним бізнесом. У другому випадку спроба держави обмежити кредитування покупок, наприклад, нерухомості в період високих цін на неї може привести до обвалення галузі і тяжких наслідків для всієї економіки.

Зростання виробництва, не забезпечено попитом. Класичний приклад – криза перевиробництва. Товарів випускається все більше, але населення їх не купує, оскільки віддає перевагу стратегії заощадження, через що грошова маса не зростає. Якщо це супроводжується скороченням банківського кредитування, то ситуація посилюється ще більше. Ціни починають падати, інфляція змінюється на дефляцію.

Зайве державне регулювання грошової маси в економіці. Заходи щодо стримування інфляції хороші тоді, коли вони виправдані і знаходяться під контролем.

Наслідки дефляції.

«Дефляційна спіраль». При зниженні цін, в умовах ощадної моделі поведінки населення, пропорційного похвалення попиту не відбувається. Зате скорочується прибуток підприємств, що призводить до заморожування програм розвитку і до скорочення персоналу, а також до зниження доходів решти працівників. Як наслідок, відбувається подальше скорочення попиту, дефляція продовжує зростати – і так по спіралі, з кожним новим витком якої ситуація погіршується. Схожий ефект виникає і в сфері грошового обігу, якщо починається масове припинення роботи банків та зростання недовіри населення до решти. У цьому випадку люди вважають за краще зберігати гроші вдома, дефляційний процес наростає, позбавляючи економіку коштів для зростання.

Припинення розвитку виробництва. При падінні прибутку в результаті зниження цін і зменшення попиту власники підприємств можуть скорочувати витрати тільки до певного рівня: неможливо, наприклад, знижувати зарплату в рази. Виникають збитки, доводиться скорочувати персонал (цього процесу теж є межі) і ставити хрест на програмах розвитку.

Зниження обсягів кредитування. Якщо вартість взятих в кредит грошей менше, ніж вартість тих, які доведеться повертати, брати кредит немає ніякого сенсу. Тому при дефляції, що супроводжується зниженням доходів населення і підприємств, кредитування завмирає.

Заходи з подолання дефляції.

1. Зниження податкового навантаження. Скорочення податкового тягаря зазвичай оживляє інвестиційну діяльність підприємства і дає йому певний запас міцності навіть у кризу перевиробництва.

2. Стимулювання кредитування. Якщо держава або самі банки роблять кроки в бік зниження процентної ставки по кредиту для кінцевих споживачів, щодо зниження вимог до позичальників і поліпшенню умов позики, то економіка отримує серйозний вплив «живих» грошей і зростання попиту на певні групи товару.

3. Стимулювання розвитку інфраструктури. Зазвичай цим займається держава. Якщо в економіці застій, запускаються великі інфраструктурні проекти з будівництва доріг, мостів, газопроводів і так далі. Для зведення цих об'єктів потрібна велика кількість будівельних матеріалів, відповідно, оживає сфера їх виробництва. Зростаючі доходи працівників на задіяних підприємствах збільшують попит на товари, активізуються й інші сегменти ринку.

4. Податкові преференції для великих інвесторів. Якщо держава готова надавати пільги для великих компаній в обмін на участь в інфраструктурних та великих інвестиційних проектах, процес подолання наслідків дефляції піде ще швидше.

Специфіка дефляції.

Дефляційний шок – одна з методик зупинки процесів інфляції. Полягає в зниженні грошового обороту, лібералізації всіх видів торгівлі (внутрішньої, зовнішньої), контролі цін.

Причина дефляційного шоку – різке зниження попиту у населення на товари.

Дефляційний колапс – розвал державної промисловості через вилучення національної валюти (готівкової та безготівкової) з обігу. Відбувається зупинка боргової емісії, з'являється гострий дефіцит в обороті боргових грошей, банкрутують фінансові установи.

Велика депресія тридцятих років ХХ століття. Цей період ознаменований банкрутством багатьох фінансових установ, втратою людьми вкладів, обвалом фондових ринків, потужної дефляцією. Основна причина – надмірне збільшення кредитного міхура» і його подальше «бульбашка». Початку Великої депресії послужили потужні спекуляції і перевиробництво.

Висновок: кредитування, його розмір і процентна ставка має бути об'єктивні і реальні за своєю суттю. Фінансова криза 2008 року. У час 2007-2008-х років настав період, коли обсяги кредитів ряду країн зросли до максимального рівня. Пропала можливість у ряду країн виконувати свої зобов'язання і виплачувати відсотки. Не залишилося країн, готових давати або отримувати позики з метою надування ще більшого «міхура». Ці роки-старт потужної кризи неплатоспроможності, підвищення попиту на нерухомість і різкого збільшення цін. Підсумок – активізація негативних процесів.

Висновок: необхідний стабілізаційний фонд, що стримує негативні сторони дефляції.

Інфляційні та дефляційні процеси є обов'язковими для грошової системи будь-якої держави. Інфляція та дефляція являють собою два протилежних процеси, що характеризують вартість національної валюти. При переважанні інфляції спостерігається зміна цін на продукти харчування та електроніку через знецінення національних грошових одиниць. Дефляція характеризує зворотний процес, що супроводжується зниженням цін на товари і послуги через збільшення вартості валюти.

Ключові відмінності реальної інфляції від офіційної полягають в методі розрахунку. Офіційний підрахунок передбачає використання середніх по країні цін для виявлення інфляційного показника. У реальності, вартість споживчого кошика окремо взятої людини може зрости значно вище, ніж показує офіційна статистика.

Позитивні наслідки інфляції. Стимулювання економічної діяльності та ділової активності, що веде до економічного зростання.

Позитивні наслідки дефляції: впевненість у завтрашньому дні. Кріптовалюти, такі як биткоин, які мають фіксовану емісію, дефляційні за своєю природою. Тобто, зберігається цінність грошей.

Як подолати інфляцію. Оцінюючи характер антиінфляційної політики, можна виділити в ній два підходи. У рамках першого підходу (його розробляють представники сучасного кейнсіанства) передбачається активна бюджетна політика – маневрування державними витратами і податками з метою впливу на платоспроможний попит.

Другий підхід полягає в активному грошово-кредитному регулюванні, побічно і гнучко впливає на економічну ситуацію. Цей вид регулювання проводиться формально непідконтрольним уряду Центральним банком, який змінює кількість грошей в обігу і ставки позичкового відсотка, впливаючи, таким чином, на економіку. Іншими словами, держава повинна проводити дефляційні заходи для обмеження платоспроможного попиту, оскільки стимулювання економічного зростання і штучна підтримка зайнятості шляхом зниження природного рівня безробіття веде до втрати контролю над інфляцією.

Довготривала політика включає в себе, по-перше, завдання погасити інфляційні очікування населення, які нагнітають поточний попит. Для цього уряд повинен проводити чітку послідовну антиінфляційну політику, завоювати, таким чином, довіру населення. Воно повинно сприяти своїми заходами (стимулювання виробництва, антимонопольні заходи, лібералізація цін, ослаблення адміністративного митного контролю тощо) ефективному функціонуванню ринку, що вплине на зміну споживацької психології.

Заходи у області грошового обігу, зокрема, встановлення жорстких лімітів на щорічний приріст грошової маси, що дозволяє контролювати рівень інфляції.

Зменшення інфляційного впливу на економіку переливань іноземного капіталу (при

позитивному сальдо платіжного балансу) у вигляді короткострокових кредитів і позик уряду за рубежом для фінансування бюджетного дефіциту.

Як подолати дефляцію. Зростання державних витрат на спорудження інфраструктурних об'єктів, наприклад автомагістралей державного значення. Кредитно-грошові і фіскальні заходи для оптимізації попиту: звуження бази оподаткування, зменшення ставки за кредитами. Пропаганда придбання товарів і послуг. Створення нового ринку послуг.

Виходячи з вищесказаного, тільки системне розуміння процесів інфляції і дефляції як змінюють один одного і як суті сучасного суспільства допоможе проводити грошову політику, сприяю благополуччя кожної конкретної людини, і, отже, суспільства і держави.

Як наслідок, розуміння необхідності буття сучасної філософсько-економічної думки, яка вже розвивається в сучасному українському суспільстві, його наукової еліти [2].

Саме тому ми ведемо мову про філософію інфляції і дефляції. Звідси під **філософією інфляції** нами розуміється системне осмислення світоглядних, наукових і методологічних підстав знецінення грошей, зниження купівельної спроможності людини. А під **філософією дефляції** ми розглядаємо сферу системного знання про підвищення реальної вартості грошей, закономірний зниження цін на товари і послуги, процесі реструктуризації в напрямку ревальвації соціоекономічних відносин у суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – М.: ИНФРА-М, 2007. – 495с .
2. Базилевич В. Экономико-философская мысль современного мира / В.Базилевич, В. Ильин. – К.: Знання, 2015. – 821 с.

Гансова Эмма Августовна – доктор философских наук, профессор кафедры философии, социологии и менеджмента социокультурной деятельности Южноукраинского национального педагогического университета имени К. Д. Ушинского

УДК: 101.3

МЕТОДОЛОГІЯ АНАЛІЗУ СУСПІЛЬСТВА

Методологія дослідження суспільства є загально науковою методологією. Вона передбачає теорію систем, структурно-функціональний аналіз, діалектику. Її застосування дозволяє відкрити певні особливості системи суспільства. Особливо корисним може бути міждисциплінарний підхід.

Ключові слова: методологія, система, елемент, економіка, права людини.

МЕТОДОЛОГІЯ АНАЛІЗА ОБЩЕСТВА

Методология исследования общества носит комплексный характер. В современной Украине важно найти сочетание тех элементов, которые образуют сущность европейских государственных моделей. Целью статьи является обнаружить и показать эти особенности.

Ключевые слова: методология, система, элемент, экономика, права человека.

METHODOLOGY OF ANALYSIS OF SOCIETY